

налоговых поступлений» [12, с. 162].

Аппарат производственно-институциональных функций является примером приспособления развитого инструментария неоклассического анализа к исследованиям, базирующимся на концептуальных положениях неинституционализма. Результаты, которые позволяют получить применение этого аппарата, могут быть интерпретированы с институциональных позиций, как это было показано, что дает основания для развития данного направления.

Литература.

1. Васильев В. История двух революций // Отечественные записки. – 2002. – №4-5. – <http://www.strana-oz.ru>.
2. Мовшович С.М., Соколовский Л.Е. Выпуск, налоги и кривая Лаффера // Экономика и математические методы. – 1994. – т.30. вып. 3. – С. 139-159.
3. Барулин С.В., Бекетова О.Н.. Лафферовы эффекты в экономике современной России // Финансы. – 2003. – № 4. – С. 34-37.
4. Затонацька Т.Г., Ставицький А. В. Підходи до аналізу фіскальної політики України (1998 – 2004 роки) // Фінанси України. – 2006. – № 2. – С. 91-100.
5. Лондар С. Определение параметров кри-

вой Лаффера для украинской экономики // БИЗНЕС ИНФОРМ. – 1998. – № 13-14 – С. 19-24.

6. Папава В. Лафферов эффект с последствием // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – №7. – С. 34-39.

7. Monissen Hans G. Explorations of the Laffer Curve. – <http://www.gmu.edu/jbc/fest/files/monissen.html>.

8. Экономика налоговой политики. Пер. с англ. / Под ред Майкла П. Деверс. – М.: Инф. – издат. дом. «Филинь», 2001. – 328с.

9. Меркулова Т.В. Внешние эффекты и регулирующая функция налогообложения // БИЗНЕС ИНФОРМ – 2006. – №4. – С. 125-128.

10. Эггертссон Трауинн. Экономическое поведение и институты/ Пер. с англ. – М.: Дело, 2001. – 408с.

11. Балацкий Е.В. Анализ влияния налоговой нагрузки на экономический рост с помощью производственно-институциональных функций. – <http://www.ecfor.ru>

12. Бреннан Дж., Бьюкенен Дж. Причина правил. Конституционная политическая экономия/ Пер. с англ. под ред. А.П. Заостровцева. – СПб.: Экономическая школа, 2005. – 272 с.

Статья поступила в редакцию 06.01.2007

О.М. ГОЛОВІНОВ, к.е.н., доцент,

Донецький державний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ В ТРАНСФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Реформаційний період в економічному розвитку України є вкрай суперечливим, нестабільним і характеризується певними процесами. З одного боку, відбувається зміна відносин, що вже сформувалися, з іншого – постійний пошук нових напрямів розвитку. Динаміка тенденцій руйнівного і творчого характеру, направлених на реформування господарської системи, детермінована трансформацією відносин власності, які є основою всього суспільно-економічного ладу. Тому безперечно можна говорити про те, що в економічній сфері життєдіяльності суспільства знов актуальне вивчення питань і дослідження проблем, пов'язаних із змістом відносин власності, становленням нових її форм, а також зміною місця державної власності в соціально-економічному розвитку країни.

Ефектом приватизації в Україні з інсти-

туційної точки зору з'явилося становлення у формованому ринковому господарстві інститутів державної і приватної власності. Якщо в розвиненій ринковій економіці державна власність функціонує і розвивається поряд з приватною власністю і переплітається з останньою, то в процесі розпаду адміністративної системи і ринкової трансформації вона була зведена до ролі відтворювального джерела ресурсів розвитку приватної власності. Період ринкових перетворень істотним чином змінив вектор наукових інтересів до проблеми державної власності. Хоча питання про її необхідність у сучасній ринковій економіці перестало бути дискусійним, безперервна практика все більшого скорочення її масштабів знов і знов його актуалізує. Крім того, з завершенням масштабної привати-

© О.М. Головінов, 2007

зації помітно зросла практична і теоретична затребуваність системного осмислення нових функцій, тенденцій розвитку інституту державної власності в умовах становлення економічної системи ринкового типу.

Ознайомлення з науковими працями вітчизняних економістів і фахівців інших суспільних наук дозволяє говорити про строкатість підходів до визначення значущості інститутів власності в ринковому середовищі. Так, наприклад, з одного боку, системоутворюючою складовою сучасної ринкової економіки, основою збереження, підтримки і розвитку її конкурентоспроможності визначається велика приватна власність [1, с. 4], з іншого – стверджується думка про те, що державна власність може бути дуже ефективною, коли держава як суб'єкт власності формує адекватний об'єкт власності і відповідний господарський механізм реалізації своїх прав власника [2, с. 42]. Існує думка, що приватні особи і держава сумісно беруть участь у присвоєнні створеного продукту, тобто за своєю суттю це присвоєння є сумісно-роздільним, а приватна і державна форми власності є лише юридично фіксованими кінцевими формами даного процесу [3, с. 53]. Продуктивним є прагнення розкрити інститути власності в процесі виробничої господарської діяльності [4, с. 52], а також в руслі аналізу демократизації власності: державна власність підпорядковується інтересам народу тільки у тому разі, коли існує ефективний механізм демократизації суспільства на усіх рівнях [5, с. 19].

Незважаючи на наявність різних течій в економічній думці щодо значущості інститутів власності, міра опрацювання даної царини в теорії власності виявляється ще недостатньою для практичного розв'язання питань, які виникають у сучасному трансформаційному суспільстві, особливо у ракурсі місця і ролі державної власності в розвитку вітчизняної економіки. Актуальність теми дослідження обумовлена і тим, що в умовах невизначеності (розпад окремих ефективних і перспективних виробничих комплексів, зниження інвестиційної активності господарюючих суб'єктів) саме державна власність стає своєрідною основою процесу господарського відновлення. Хоча в ході приватизації вона істотно зменшилася, значення її жодною мірою не було втрачено, оскільки держава продовжує виконувати ряд найважливіших функцій, пов'язаних з необхідністю забезпечувати нормальне існування як країни в цілому, так і окремих громадян і об'єднань. Проте, щоб держава могла реально здійснювати ці функції, вона повинна мати в своєму розпоря-

дженні відповідні фінансові і матеріальні можливості. Одних податків і зборів для цього недостатньо, тому наявність разом з іншими форми державної власності вкрай необхідна. Отже, мета даного дослідження полягає у виявленні значущості і особливої ролі державної власності як соціально-економічного інституту на засадах предметного критерію, тобто характеру змістовних завдань, виконуваних даним інститутом.

Як відомо, початковим моментом в обґрунтуванні значущості державної власності є теорія суспільного блага, висунута П. Самуельсоном [6, с. 162-163], і концепція соціально значущого блага Р. Масгрейва [7, р. 77]. Оскільки ці блага мають тільки ім притаманні властивості неконкурентоспроможності (благо неподільне і не може бути продане індивідуальним покупцям) і невиключності (споживання блага однією людиною не виключає із споживання інших індивідів), державі необхідно або стимулювати їх виробництво і розподіл шляхом субсидування приватного виробника, або самій надавати даний товар (благо). До того ж більшість суспільних благ представляє товари, що забезпечують соціальну стабільність і соціально економічну рівність членів суспільства – послуги освіти, охорони здоров'я, культури і т.д., що також вимагає втручання держави в їх виробництво. Таким чином, можна вивести сполучення двох основоположних методологічних посилок теорії суспільного блага, які пояснюють значущість державної власності. По-перше, чим вищий ступінь "суспільності" блага, тим вагоміша роль держави в його виробництві і розподілі, аж до повного зосередження його в своїх руках. По-друге, з метою підтримки соціальної стабільності в суспільстві (щоб режим прав власності був прийнятний для більшості населення), держава особливо зацікавлена у виробництві тих благ, які сприяють більшій рівності.

На нашу думку, друга методологічна послілка теорії суспільних благ тісно взаємодіє з теорією суспільного добробуту [8], що розширює першу послілку впливом таких сучасних чинників, як взаємозв'язок суспільних і індивідуальних інтересів, висока соціальна відповідальність органів влади і господарюючих суб'єктів перед суспільством, боротьба з бідністю.

Вихідною послілкою теорії суспільного добробуту є об'єктивна суперечність між ефективним розподілом прав власності і забезпечуваним ним розподілом доходів. Вона є наслідком того, що конкурентні ринки і ринковий механізм, який характеризується ефективним роз-

поділом прав власності, породжують достатньо нерівномірний розподіл доходів, а отже, можуть позбавити деяких людей достатніх джерел існування; і навпаки, прагнення підтримати соціальну справедливість і рівноправність всіх членів суспільства веде до деякого зниження ефективності розподілу прав власності. Вибір між ефективністю і справедливістю знаходиться в центрі наукових дискусій і відображає взаємозв'язок: щоб одержати більшу справедливість, потрібно пожертвувати якоюсь частиною ефективності. Все питання полягає у розмірі ефективності, від якої слід відмовитися, щоб скоротити нерівність. Іншими словами, питання полягає у визначенні ступеня втручання держави в економіку і встановленні пропорцій між державною і приватною формами власності, державним і недержавним секторами економіки. Слід зауважити, що кількісні оцінки державного сектора і державної власності можуть сильно розрізнятися, оскільки остання включає як поточні, так і накопичені активи країни [9, с. 23], проте фундаментальною основою державного сектора є державна власність.

Ступінь втручання держави в економіку і варіювання величини державної власності відображає внутрішнє прагнення економічної системи до досягнення деякого оптимального для кожного періоду і для кожної країни співвідношення між економічною свободою і господарською необхідністю, між макро- і мікро-економічними інтересами всього суспільного господарства, між приватним і державним підприємництвом. При цьому масштаби державного втручання в економіку не визначаються тільки вимогами виробництва і пом'якшенням криз, скоріше питання зводиться до зважування вигод і витрат (причому не тільки економічних, але і соціальних, невіддатливих прямому вимірюванню) від розширення державного сектора. Звідси ефективність державного сектора визначається результатом, одержуваним від усунення "провалів" ринку, за мінусом витрат, пов'язаних з недоліками державного сектора (провали держави): на утримання бюрократичного апарату, витрати на збір і обробку економічної інформації, на стягування податків і економічну оцінку збитку, викликаного відсутністю ефективною ринковою системою.

На порівнянні витрат і вигод при здійсненні різних видів господарської діяльності ґрунтується теорія прав власності (Р. Коуз, А. Алчіан, А. Оноре, З. Пейовіч), що пов'язує існування державної власності з мінімізацією трансакційних витрат і максимізацією вигод від функціонування її об'єктів. На думку теорети-

ків прав власності, альтернативні інститути власності припускають різний рівень трансакційних витрат на один і той же вид господарської діяльності. Найефективнішим з них буде той, який вимагає менших витрат для захисту прав власності. Скориставшись цим методологічним підходом теорії прав власності і кооперуючи його з теорією суспільних благ (тих, які сприяють соціальній рівності), можна пояснити "повсюдну" участь держави в таких сферах економіки, як енергетика, зв'язок, сільське господарство.

Існування державної власності обумовлене і причинами суто прагматичного характеру: необхідність створення макроекономічних умов для роботи недержавного сектора, тобто підтримка комерційно невігідних, традиційно не представляючих інтересу для приватного капіталу, але визначаючих загальні умови відтворення галузей народного господарства (транспорт, житлово-комунальне господарство); реалізація дорогих і високоризикових проєктів в науко- і капіталомістких галузях (аерокосмічна, атомна, електронна і ін.), що визначають прискорення науково-технічного прогресу і зміцнення на цій основі конкурентоспроможності країни в світовому господарстві; створення або збереження робочих місць, модернізація відсталих галузей і виробництв у цілях згладжування соціально-економічних диспропорцій і суперечностей; надання державних гарантій і створення умов для реалізації договорів і угод, в т. ч. і міждержавних; забезпечення екологічної і національної безпеки країни і т. ін.

Пояснюючи значущість державної власності в економіці, ми, так чи інакше, торкалися питання визначення її меж і чинників, що впливають на це. Дане питання достатньо складне, і неоднозначні варіанти його рішення, оскільки сполучене з ним питання ефективності інститутів власності методологічно не вирішене: вони "змінюють" ефективність залежно від стану середовища і умов, в рамках яких функціонують. Іншими словами, кожний з інститутів власності проявляє свої конкурентні переваги у межах "своїх ніш" і сегментів ринку. Більш того, ефективність одного інституту власності може посилюватися або послаблюватися механізмом його взаємодії з іншим інститутом власності.

У західних країнах історично склалося переважання приватної власності порівняно з державною. Це пояснюється специфікою еволюції ринкової системи й інституційним середовищем розвинених країн, в якому вона формувалася. Вітчизняні економісти внаслідок від-

сутності власної бази для порівняння державної і приватної власності вдаються до порівняльної оцінки приватного і державного секторів в країнах з розвинутою ринковою економікою. Проте ми припускаємо, що аргументація і одержана на її основі оцінка на користь приватної форми власності навряд чи може бути перенесена на українську дійсність з огляду на дію і необхідність урахування відмінностей її історичного розвитку, національних і індивідуальних особливостей. Крім відмінностей в інституційному середовищі є різниця в технічній оснащеності підприємств, системі матеріального стимулювання, цінових відносинах товарів, в рівні технологій, системі управління виробництвом і т.д. Лише після усунення всіх вищеперелічених чинників (що є практично неможливим) матиме сенс перенесення практики порівняльного аналізу в розвинених країнах в економіку України.

Скорочення масштабів державної власності в країнах ринкової економіки теж не може служити аргументом для її оцінки, а говорить лише про те, що оптимальне поєднання даних інститутів власності відшукується методом "проб і помилок". Якщо припустити, що там різко зміниться співвідношення на користь державного сектора, то це обумовить зниження темпів економічного розвитку через різке зростання трансакційних витрат, викликаних перерозподілом прав власності. В економіці України, навпаки, різка зміна пропорцій на користь приватного капіталу викликає падіння ефективності теж у зв'язку з трансакційними витратами, необхідними для реалізації такого перетворення. Про це свідчить зниження ВВП приблизно більш ніж на половину, за роки реформ. У 1999 році (пік падіння) ВВП склав 40,9 відсотка до 1990 р., в 2006 р. (за прогнозними оцінками) складатиме 66,4 % [10]. Більш того, зміна форм власності викликає зростання витрат не тільки у сфері обігу і перерозподілу ресурсів, але також у сфері виробництва, що пов'язане із зміною матеріальної структури виробництва. Йдеться про те, що державний сектор у всіх країнах націлений на задоволення потреб всього населення, тоді як приватний капітал шукає сфери швидкого і високодохідного застосування. Тому, якщо державні підприємства стають приватними, частіше за все ресурси переводяться в більш прибуткову сферу (торгівлю, готельний бізнес). Крім того, існують певні галузі (добувні, сільське господарство), що є базовими для економіки. При перетворенні в приватну власність вони втрачуть багато чинників, що визначають їх сукупну ефективність і в цілому економічне зростання країни. Це приведе

до згортання виробництв у тих регіонах, де їх функціонування дороге коштує, хоча продукція необхідна для потреб країни в цілому. До того ж посилення регіональних відмінностей підштовхне розпад єдиного економічного простору.

Однак найголовніше, на нашу думку, полягає в тому, що не можна переносити схему співвідношення державної і приватної власності, що складається в ринковій системі господарства, в нашу перехідну економіку, оскільки вона, за визначенням, не система, а міжсистемне становище. Відповідно до інституціоналізму, у перехідній економіці конче потрібно посилення захисту прав власності. Питання тільки в тому, яку власність треба захищати. Велику приватну власність сьогодні захищає монопольне положення, корупція, парламентське лоббі, криміналітет та ін. Тому захищати слід дрібну приватну власність від диктату сильнішого, а державну власність – від "прихватації". Остання обумовлена тим, що в приватизації державного майна і проведенні політики банкрутства визначальним є не принцип конкуренції, а боротьба групових інтересів одночасно з ослабленням державної влади.

Таким чином, в теоретико-методологічному плані при вирішенні проблеми оптимальності державної власності в економіці слід виходити з відповідності виробничих відносин рівню, характеру і потребам розвитку наявних продуктивних сил. Додатковими критеріями теоретико-методологічного осмислення проблеми є потреби в розвитку економічної і соціальної інфраструктури, у зв'язку з чим ми припускаємо, що питома вага державної власності в нашій країні повинна бути вищою, ніж в розвинених країнах Заходу. Оскільки економічна теорія покликана вивчати не взагалі функціонування, а поступальний рух господарства, виникає необхідність моніторингу результатів державного сектора, що формується у часі, з тим, щоб коригувати економічний розвиток держави, зміни в якому відбуваються через трансформацію відносин власності.

Актуальність проблеми державної власності обумовлена і її роллю в потенціалі держави. Останній можна визначити як здатність "ефективно проводити і пропагувати колективні заходи" і технократично як сукупність різних видів ресурсів, що акумулюються державою [11, с. 17]. Ефективно функціонуюча державна власність сприяє примноженню державних ресурсів, а отже, і підвищенню потенціалу країни. Але це, на думку авторів зазначеного джерела, передбачає значне скорочення частки держав-

ної власності (що вже зроблено в Україні), а потім держава, що "стиснулася", повинна зайнятися нарощуванням свого потенціалу, "відновленням" функцій і визначенням їх оптимального набору. Однак, за існуючим в економічній літературі твердженням [12, с. 115], відмова державних структур від того або іншого виду діяльності, який раніше був звичний для населення (хай навіть вона виконувалася погано і неефективно), означає не що інше, як зниження потенціалу держави з погляду розуміння його як здатності організовувати колективну дію. Адже якщо держава перестає надавати те або інше суспільне благо, люди вимушені придбавати його за свої кошти. "Стиснення" держави стає відрахуванням з бюджету громадян (якщо, зрозуміло, не відбувається адекватного зниження податкового тягаря, компенсуючого підвищення витрат сімей).

Крім того, погано, але все-таки виконувана державою функція може бути виключена з її діяльності лише в тому випадку, якщо мимовільний розвиток у процесі реформування вже створив той або інший недержавний інститут, що здійснює надання того ж самого суспільного блага. У протилежному разі залишення державою відповідної сфери з метою узгодження її функції з наявним потенціалом здатне призвести або до виникнення гострого соціального конфлікту, або до втрати певної частини потенціалу економічного розвитку країни.

Для України нинішнього етапу трансформації яскравими прикладами є державна власність на установи науки і вищої освіти. Якби держава повністю припинила їх фінансування, можливостям майбутнього економічного зростання країни було би завдано непоправного збитку. Відмова держави від фінансової підтримки житлово-комунального господарства в умовах, коли доходи населення не дозволяють повністю оплачувати відповідні послуги, обумовлює негативні соціально-політичні наслідки, перш за все недовіру до влади і зубожіння бідних.

Поряд з соціально-організаційною складовою для української держави надактуальне технократичне бачення свого потенціалу, що особливо підсилюється прогресуючим старінням основних фондів. Зношеність основних засобів у промисловості становить 58,3 % їхньої вартості: знос основних засобів на підприємствах металургії та оброблення металу – 68,8 %, з видобування неенергетичних матеріалів – 67,6 %, хімічної та нафтохімічної промисловості – 64,1 % [10]. Для технічної модернізації підприємств, яка передбачає заміну фізично спрацьо-

ваного і морально застарілого устаткування, впровадження новітніх технологій, потрібні великі кошти. Наявність останніх в умовах міжсистемного становища економіки без акумуляції їх державою, у тому числі і за рахунок державного сектора, навряд чи можлива.

Отже, державі необхідно підтримувати раціональні рамки державної власності, інакше непередбачене "стиснення" держави викликає адекватне "стиснення" її доходів через прагнення і громадян, і підприємств "піти з-під" держави у відповідь на її відхід із звичних сфер надання суспільних благ.

Які істотні зміни, що стали результатом ринкової трансформації в економіці, характеризують інститут державної власності сьогодні? По-перше, втрата монопольних позицій державної власності в національній економіці, зменшення її розмірів, відхід найефективнішої частини матеріальних активів, найбільш кваліфікованих менеджерів і персоналу в приватний сектор економіки або за кордон, яскраво виражений інвестиційний голод у державному секторі як результат державної політики оподаткування відносно своїх підприємств (50 % прибутку, лише з 2007 року передбачено 15 %).

По-друге, державна власність стала в умовах ринкової трансформації джерелом формування і ресурсного забезпечення недержавного сектора, причому це джерело розглядається як таке, що не потребує відтворення. Разом з тим, продовжує існувати необхідність збереження і розвитку державної власності в галузях, що мають стратегічне значення для розвитку країни, для ефективного входження її в світове господарство. Державна власність утворює природні засади процесу державного регулювання національної економіки. Багато які об'єкти державної власності є основою національної безпеки. Все це – доказ ролі і значущості державної власності для функціонування і розвитку економіки сучасної України.

Підводячи підсумок, відзначимо, що питання про державну власність залишається поки відкритим як в теорії, так і в реальній практиці. Реалії української дійсності йне співпадають з розхожими уявленнями про те, що перехід контролю над ресурсами до інституту приватної власності – це основна умова оновлення господарських мотивацій і зростання ефективності виробництва. Вітчизняний приватний капітал "успішно" експлуатує економічний потенціал, що склався колись під оболонкою державної власності, не приростаючи його ні кількісно, ні "технократично". Держава ж в особі всіх гілок влади із всіх складових механізму

управління державною власністю, як і досі, "найуспішніше" використовує приватизацію як спосіб наповнення доходів державного бюджету. Проте і теорія, і практика розвинених держав показують, що різноманіття сучасних потреб суспільства не може бути повноцінно і ефективно задоволене без участі державної власності.

Сьогодні необхідна зміна пріоритетів у державній політиці приватизації у напрямку захисту і ефективного управління державною власністю з метою створення інституційних умов підвищення конкурентоспроможності економіки. Доповнюючи недержавну власність, постійно збагачуючи одна одну, вони можуть підсилювати інтеграційний ефект інституту власності взагалі. Це обумовлює необхідність подальшого дослідження з погляду виявлення форм і способів взаємозв'язку інститутів державної і приватної власності, що забезпечують можливість їх взаємного партнерства в соціально-економічному розвитку української держави.

Література.

1. Геєц В. Некоторые сравнительные признаки трансформационных моделей экономики Украины и России // Экономика Украины. – 2005. – № 5. – С. 4-17.
2. Хохлов М. Про економічний зміст категорії власності в транзитивній економіці // Економіка України. – 2002. – № 1. – С. 36-43.
3. Гриценко А. Совместно-разделенные от-

ношения: труд, собственность и власть // Экономика Украины. – 2003. – № 3. – С. 50-58.

4. Рибалкін В. О., Лазня І. В. Теорія власності. – К.: Логос, 2000. – 279 с.

5. Павлышенко М. Демократизация собственности – основа демократизации общества // Экономика Украины. – 2006. – № 9. – С. 12-25.

6. Самуэльсон П. Экономика: В 2-х т. – М.: НПО "Алгон" ВНИИСИ, 1992. Т. 1. – 332 с.

7. Richard A. Musgrave. The Theory of Public Financі. – Mc Craw-Hill, New York, 1959. – 253 p.

8. Пигу А. Экономическая теория благосостояния. – М.: Прогресс, 1985. – 454 с.

9. Головінов О. М. Чинники, що впливають на масштаби державного сектора економіки // Вісник Донецького державного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – № 3 (31). – Серія: економічні науки. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2006. – С. 18-26.

10. Самсоненко Л. Пріоритети розвитку – 2007 // Урядовий кур'єр. – 2006. – 21 вересня. – С. 5.

11. Государство в меняющемся мире. Всемирный банк (отчет о мировом развитии 1997 г.): Пер. с англ. – М.: Прайм – ТАСС, 1998. – 385 с.

12. Тамбовцев В. Л. Государство и переходная экономика: пределы управляемости. – М.: ТЕИС, 1997. – 125 с.

Статья поступила в редакцию 12.01.2007

І.Л. ЛЕОНІДОВ, к.е.н., доцент,
Національна металургійна академія України

СТАНОВЛЕННЯ ОСНОВ ТЕОРІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Сучасні дослідження інтелектуальної власності висвітлюють її з протилежних позицій, що проявляється у підходах економічному ([1, с.146, с.890; 2, с.302; 3, с.261; 4, с.80; 5, с.57; 6, с.70; 7, с.216; 8, с.51]), юридичному ([9, с.13; 10, с.22]), соціологічному ([11]) та ін. Наведена різноманітність віддзеркалює відсутність монолітної основи у теорії інтелектуальної власності, на стадії її становлення. Дискреційне пізнання теоретичних засад інтелектуальної власності перешкоджає з'ясуванню її суті та тенденцій прояву, наприклад, з погляду основного інституту економіки. Стаття акцентує увагу на виявленні еволюції комплексу підходів, які утворюють основу теорії інтелектуальної власності за допомогою методів генетично-

го, єдності історичного і логічного.

Онтологія вивчення відносин інтелектуальної власності між учасниками суспільного виробництва супроводжує поступ їхньої господарської активності з моменту появи її зародкових елементів. Узагальнення досвіду процесів привласнення нематеріальних благ на основі їх емпіричного опису у працях мудреців Сходу, манускриптах античних філософів демонструє назрівання розуміння окремих елементів інтелектуальної власності та необхідність пошуку її походження. Це – виділення творців продуктів інтелектуальної діяльності у окремі класи (жерців у Стародавньому Єгипті), класи

© І.Л. Леонідов, 2007